

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента
Ю.В.Сербіна на дисертацію МА ФУ «Копінг-поведінка як процес
набуття особистісного досвіду у соціумних взаємовідносинах», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю «Психологія»**

Дисертаційна робота Ма Фу є системним викладом результатів, що розв'язують таку важливу науково-прикладну проблему, як інтерактивні і комунікативні взаємини в сучасному суспільстві. Актуальність проблеми, сформульованої у дисертації, впливає із вимог сучасної суспільної практики до концепції становлення особистості як учасника. Її актуальність продиктована також і необхідністю у системному теоретичному висвітленні явищ, які у той чи інший спосіб пов'язані із ідеєю інтерактивних взаємин суб'єкта діяльності.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Психологічні особливості регуляції діяльності особистості, що розвивається». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 р.).

Наукова новизна та практична значущість роботи полягають у тому, що на основі структурно-функціонального та суб'єктно-особистісно-діяльнісного підходів теоретично обґрунтована і розроблена концепція копінг-поведінки як континууму інтерактивних взаємин індивіда з мінливими обставинами середовища, які створюють основу для функціональних і особистісних узагальнень; аргументовано доцільність вивчення копінг-поведінки в суб'єктній особистісно-діялісно-поведінковій парадигмі; показано, що копінг-поведінка є поведінкою в сфері особистісно-суспільних відносин, яка забезпечує перебування та пристосування до ситуації та їх континууму з

використанням когнітивних, емоційних і власне поведінкових ознак, що в подальшому перетворюється на відповідні соціумні поведінкові патерни. Поглиблено розуміння копінг-поведінки як біхевіорального явища, особистісного за змістом і інтерактивного за формою, якому притаманні ознаки самопізнання, ставлення до себе, саморегуляції у міжособистісному контексті діяльності. Обґрунтовано положення про Я-концепцію як регулювальну основу копінг-поведінки, висхідну до досвіду вирішення діалектичних протиріч суб'єкт-суб'єктних відносин у континуумі соціумних ситуацій. Набули подальшого розвитку теоретичні положення про педагогічну взаємодію як діяльнісну основу формування копінг-поведінки в процесі навчальної та навчально-професійної діяльності.

Вже сам факт приналежності проблематики розглянутої дисертації до питань, пов'язаних з інтерактивним і комунікативним процесами, що відбуваються практично повсюдно і постійно у сучасному соціумі, і які, як правило, супроводжуються моментами повного або часткового непорозуміння, що загрожує потенційними конфліктами, вже говорить на користь твердження про важливість даної роботи. Її вагомість визначається також і тим, що в ній розглядається системна будова копінг-поведінки як одного з головних аспектів процесу соціумних взаємин.

Що вигідно відрізняє розглянуту дисертацію від існуючих концепцій копінг-поведінки, так це прагнення розглядати її не як окреме локальне явище, що викликається стресовими або адаптаційними обставинами, а як феномен, присутній практично в кожній комунікативній ситуації, яка вимагає від учасників певного взаєморозуміння та узгодження комунікативних дій.

Переслідуючи мету розробки цілісної концептуальної моделі копінг-поведінки, на підставі якої можна було б простежити її розвиток і формування в умовах конкретної діяльності, дисертант звертається до розгляду питання про суб'єкта, в якому він вбачає не тільки початок будь-якої активності індивіда, а й осереддя його функціональних можливостей.

Оскільки, як вважає автор роботи, активність індивіда проявляється в просторі як суб'єкт-суб'єктних взаємин, що вимагають від нього відповідних особистісних проявів, так і суб'єкт-об'єктних відношень, де індивід спирається на свої діяльнісні якості, оскільки і вивчення копінг-поведінки повинно здійснюватися на матеріалі, максимально наближеному до умов реальних соціумних взаємовідносин.

За теоретичним задумом дисертанта, особистісні та діяльнісні детермінанти розвитку копінг-поведінки як основного інтерактивного механізму дані в умовах реально існуючої діяльності, що вимагають від її учасників прояву відповідних їй якостей. Саме тому він обирає реальні обставини навчально-професійної діяльності у значенні об'єктивної моделі соціумних взаємин.

Звертає на себе увагу прагнення дисертанта зосередити сектор пошуку детермінант розвитку копінг-поведінки шляхом звернення до моментів усвідомлення досліджуваними студентами своїх особистісних властивостей шляхом звернення їхньої уваги на результати, отримані ними у тренінговому навчанні за допомогою психодіагностичних методик. Рефлексивне ставлення досліджуваних до своїх особистісних і діяльнісних атрибутів, як вважає дисертант, є умовою їхньої подальшої уважності до реальних інтеракцій, яке відбувається за типом перенесення навички самовивчення на нові обставини.

До безперечної заслуги дисертанта ми відносимо також і те, як він організував тренінгове навчання копінг-поведінці за рахунок використання комунікативних вправ, заснованих за типом інформування у відповідних діалогах, де досліджувані не тільки вправлялися в діалоговому говорінні, а й будували свої висловлювання, вибираючи такі, які б відповідали загальній спрямованості та стилістиці діалогу.

Перевірка ефективності такого підходу до організованого впливу на копінг-поведінку із застосуванням тестів Р. Лазаруса, А. Кареліна, О.Чебикіна показала зростання показників, відповідних конструктивним копінг-стратегіям, а також збільшення показників комунікативних умінь і емоційної

зрілості, що послужило підставою для формулювання дисертантом висновку про них як найбільш загальну основу копінг-поведінки.

Стверджуючи значимість Я-концепції для індивіда при організації і здійсненні соціумних взаємин, здійснюваних у відповідних діалогах (полілогах), дисертант доходить висновку про те, що простором копінг-поведінки є інтерактивний дискурс, «в якому комунікатори, формулюючи свої судження, репліки тощо, в тій чи іншій мірі захищають свою Я-концепцію, вбачаючи в ній свій вищий екзистенціальний сенс» (с. 181).

Однак, попри високий науково-теоретичний рівень запропонованого дослідження, його наукову новизну і практичну значущість, в контексті наукової дискусії слушно висловити окремі зауваження та побажання:

1. Концептуальна модель копінг-поведінки (с. 28) потребує, на наш погляд, більш ґрунтовного опису із зазначенням змістовних характеристик кожного аспекту і їх взаємозв'язку в єдиній системі.

2. Не досить чітко і повно показаний в гіпотезі взаємозв'язок дефініцій, представлених у формулюванні об'єкта і предмета дослідження.

3. У тексті роботи використовується поняття текст-дискурс (с. 44), яке недостатньо розкрито шляхом прив'язки до реалій копінг-поведінки.

4. В роботі достатньо місця відведено для розгляду поняття «педагогічна взаємодія» (с. 55 – 62), але практично немає пояснення тому, яке місце займає в ньому копінг-поведінка.

5. Поняття суб'єктне моделювання, яке, за задумом автора дисертації, відноситься до ініціації кожного комунікативного акту, потребує більш детального опрацювання із зазначенням хто і як «суб'єктно моделює».

6. Немає достатньо повної характеристики контингенту досліджуваних, які брали участь в емпіричному дослідженні, результати якого використані у факторному аналізі, в плані їх гендерної приналежності, академічної успішності, соціометричного статусу тощо.

Однак висловлені недоліки та зауваження не знижують вагомої теоретичної і практичної значущості наукового дослідження Ма Фу, котре

варто розцінювати як завершену наукову працю з можливістю практичного застосування її результатів.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Копінг-поведінка як процес набуття особистісного досвіду у соціальних взаємовідносинах» зроблена на високому науковому рівні, за своєю значущістю, науковою новизною та практичною спрямованістю отриманих результатів повністю відповідає існуючим стандартам, за змістом і оформленням відповідає вимогам п. 10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р. (зі змінами від 9 червня 2021 р. № 608), а її автор – Ма Фу – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю «Психологія».

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і соціології
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

Ю. В. Сербін

Підпис Ю. В. Сербіна засвідчую.

Начальник ВК

Л. М. Літвінова